

to recognise new ways of reading and seek innovative and challenging teaching techniques, using different media at our disposal to invite and encourage active creative participation and interaction within the teaching and learning process. “The challenge is to move students and teachers to value and seek out challenge, the rewards and difficulties of moving out of the ‘comfort zone’, when it is easier and more comfortable not to be challenged” (262).

In sum, this book covers a wide range of contemporary issues related to literature in English language teaching. With the authors’ recommendations, a bibliography, an extensive list of references provided at the end of every article, as well as an annotated bibliography with titles suitable for use in ELT classrooms provided at the end, this book is a valuable source of theoretical insights and practical suggestions and is equally appealing to scholars and teacher educators, who may be interested in the described research areas, especially those where research is still scarce, to practising teachers, who will find many practical solutions, suggestions for selecting appropriate literary texts and other implications for educational practice, and to student teachers, who may find this volume a reference point with a comprehensive overview of the current issues in the field.

Dostojno obilježen stoti rođendan jednoga književnoga monolita

Andrijana Kos-Lajtman, Sanja Lovrić Kralj, Nada Kujundžić, ur. 2018. *Stoljeće Priča iz davnine: zbornik radova*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. 918 str. ISBN 978-953-57604-3-6.

Ana Batinić

Kad je književno djelo u nekoj kulturi aktualno i stotinu godina nakon objavljivanja, tada nema sumnje da ono posjeduje univerzalne estetske kvalitete koje mu takvo mjesto osiguravaju. O takvim se, kanonskim, djelima u načelu mnogo toga već izreklo i napisalo, dobro su poznata široj čitateljskoj publici, ali i užim stručno-znanstvenim krugovima. No unatoč tomu, ona ne gube gotovo mističnu dimenziju privlačnosti, omogućavajući, pa i provocirajući svojom slojevitošću uvijek nova čitanja, proučavanja i interpretacije. U prilog tomu upravo govori i monumentalni zbornik radova koji je pred nama, objavljen u izdanju *Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti*, a nastao kao rezultat istraživanja izloženih na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *Stoljeće “Priča iz davnine” Ivane Brlić-Mažuranić*, koja je od 12. do 15. listopada 2016. godine održana u Zagrebu, i to u povodu proslave stote obljetnice prvoga objavljivanja zbirke bajki *Priče iz davnine* (1916.) Ivane Brlić-Mažuranić. S ciljem obilježavanja okrugle godišnjice prvotiska toga najpoznatijega i najprevođenijega djela istaknute hrvatske autorice, konferenciju je inicirala i organizirala *Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti* (HIDK), uz suorganizacijsku potporu *Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* te *Matice hrvatske*. Urednice Andrijana Kos-Lajtman, Sanja Lovrić Kralj i Nada Kujundžić, zajedno s cijelom vojskom recenzenata te drugim stručnjacima koji su sudjelovali u pripremi ove knjige, odradile su golem, nimalo lak i uistinu hvalevrijedan posao s ukupno 62 integralna rada koje potpisuje 78 (su)autora. Drugi je to pothvat vezan uz istraživanje opusa Ivane Brlić-Mažuranić u desetogodišnjem postojanju i djelovanju *Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti* (HIDK), nakon opsegom tek nešto manjega

zbornika (*“Šegrt Hlapić”: od čudnovatog do čudesnog: zbornik radova*, ur. Berislav Majhut, Smiljana Narančić Kovač i Sanja Lovrić Kralj, 2015.) posvećenoga *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića*.

Struktura zbornika *Stoljeće “Priča iz davnine”* počiva na sedam ravnopravnih, tematsko-strukturalnih cjelina, zamišljenih kako bi se, riječima urednicā, “omogućila što veća preglednost i povezivanje radova srodnih po temi ili pristupu”. Većina radova napisana je na hrvatskom jeziku, no zastupljeni su i članci na engleskom.

“Književnoteorijski aspekti *Priča iz davnine*” naslov je prvoga dijela zbornika, koji okuplja priloge koji iz različitih književnoteorijskih motrišta – suvremenih, ali i onih od ranije poznatih – proučavaju ovu zbirku bajki, od interdisciplinarnoga književnoanimalističkoga čitanja *Priča* (u radu Ane Batinić), do psihoanalitičkoga i feminističkoga pristupa interpretaciji pojedinih bajki. U tom se dijelu nalaze, primjerice, radovi Domagoja Brozovića o žanrovskim obrascima fantastične književnosti u analiziranom djelu i studija Nataše Govedić o imaginariju vode i poetskoj naraciji u djelima Ivane Brlić-Mažuranić. O ženskim likovima s različitim teorijskih pozicija pišu Barbara Pleić Tomić, Ivana Mijić Nemet i Ivana Milković. Mirna Brkić Vučina interpretira suodnos kršćanskih i slavenskih mitoloških elemenata u bajci *Kako je Potjeh tražio istinu* te ju čita u ključu autoričine intimne autobiografije.

Druga cjelina, “Književnopovijesni i općekulturni aspekti *Priča iz davnine*” prezentira radove koji se bave mitološkim i usmenoknjiževnim sastavnicama bajki, kao što su npr. poglavlja Estele Banov koje dovodi *Priče* u vezu sa sustavom južnoslavenske mitologije u studiji *Stara vjera Srba i Hrvata* Natka Nodila, Dragice Haramije o usmenoknjiževnim te mitološkim motivima u pojedinim bajkama, Roberta Bacalje i Gorana Pavela Šanteka, koji uspoređuju mitološke elemente u djelima naše autorice i Vladimira Nazora, te Mirjane Barović i Martine Novosel o prožimanju slavenske baštine i baštine Mediterana na primjeru likova Domaćih. Drugi istraživači analiziraju *Priče* u okviru povijesnoga i socio-kulturnoga konteksta *fin de sièclea*, poput Miriam Mary Brgles, u kontekstu hrvatske moderne (Dubravka Zima), ili pak kao umjetničke bajke esteticizma (Cvijeta Pavlović). O različitim aspektima nakladništva i o širem medijskom kontekstu knjižnoga tržišta pišu Berislav Majhut, o oscilacijama u recepciji zbirke i o nakladničkim postupcima tijekom prvih trideset godina nakon autoričine smrti, odnosno Mario Kolar, o “Večernjakovo” kiosk-ediciji sabranih djela Ivane Brlić-Mažuranić koja to zapravo nisu. Vjekoslava Jurdana istražila je poveznice Ivane Brlić-Mažuranić s Hrvatskim primorjem dok se Marina Protrka Štimec bavi ambivalentnim aspektima njezina autorstva koje promatra u složenom kontekstu različitih spisateljinih ženskih uloga preispitujući autoričin izravni, ali i neizravni društveni angažman prepoznat ne samo u njezinim javnim istupima i člancima nego i u dječjem – ili “dječjem” štivu.

Treći zbornički odjeljak “Jezično-stilski aspekti *Priča iz davnine*” donosi pet radova čiji autori proučavaju jezične i stilске dimenzije bajki Ivane Brlić-Mažuranić. Teme su pojedinih poglavlja funkcionalnostilska osobitost i stilogenost vokativa u cjelovitoj zbirci, iz pera Maje Glušac, te imenički deminutivi i hipokoristici u diskursu *Priča* u poglavlju Enise Gološ. Amir Kapetanović proveo je stilističku analizu arhaizama koje spisateljica uklapa u svoj tekst pokazujući dobro poznavanje hrvatske jezične baštine. Sanja Grakalić Plenković analizirala je leksik zbirke s obzirom na čestu pojavu zlatne boje kao usmjerenost k artifizijalnosti i

visokoj estetizaciji u kojoj iščitava autoričinu namjeru da „secesijskom dekorativnošću [...] slijedi aktualne trendove u umjetnosti“ (323). Ovu cjelinu zaokružuje prilog Sanje Vulić o čakavizaciji bajki „Ribar Palunko i njegova žena“ i „Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica“ na mjesni govor Vrbnika na otoku Krku.

“Odgojno-obrazovni aspekti *Priča iz davnine*” kao četvrta cjelina zbornika predstavlja radove autorā koji *Priče* promatraju iz metodičkoga motrišta, baveći se njihovim metodičkim aspektima i njihovom interpretacijom u kontekstu odgoja i obrazovanja. Lejla Ovčina i Sanja Soče razmatraju problem razumijevanja manje poznatih riječi u „Šumi Striborovoj“, dok se Jelena Vignjević i Tea-Marija Šantić na sličan način bave djecom današnjice u susretu s arhaizmima kojima *Priče* obiluju. Renata Stipanov i Đana Bajlo razmatraju mogućnosti prezentacije tekstova Ivane Brlić-Mažuranić u procesu ranoga i predškolskoga odgoja, pri čem posebnu važnost pridaju ucjepljivanju ispravnih etičkih, moralnih i socijalnih osobina. Sličnu tematiku, tj. odgojne vrijednosti položene u tekstove bajki, obrađuju Vesnica Mlinarević i Antonija Huljev, a Ana Tereza Barišić također u *Pričama* vidi potencijal za usađivanje trajnih vrijednosti u najmlađe generacije, dok Ivana Ignjatov Popović u tom djelu otkriva tragove holističkoga pristupa obrazovanju. O *Pričama* u nastavnoj praksi piše Edina Murtić, a dvije autorice posvetile su se njihovoj ulozi u zasebnim obrazovnim situacijama, tj. u okviru umjetničkoga obrazovanja, pri čem uz autora i čitatelj sudjeluje u oblikovanju djela (Ana Vivoda), odnosno u okviru terenske nastave pri čem je u prvom planu interdisciplinarno povezivanje sadržaja različitih nastavnih predmeta (Romana Benić-Brzica).

Prijevodne inačice zbirke te njezine adaptacije uža su tema petoga dijela zbornika koji okuplja priloge traduktološke i transmedijske tematike pod zajedničkim naslovom “Prijevodi i adaptacije *Priča iz davnine*”. Cjelinu otvara rad o dramaturškim izazovima *Priča* Ive Gruić i Maše Rimac, koje pojašnjavaju zbog čega ih u odnosu na ostala djela dječje književnosti relativno rijetko susrećemo na sceni. O dramskim uprizorenjima i prilagodbama *Priča iz davnine* pišu Maja Verdonik i Natalija Stojaković te Dragica Dragun i Jasminka Mesarić. Smiljana Narančić Kovač i Iris Šmidt Pelajić analiziraju semantičke pomake u prijevodima „Šume Striborove“ na engleski i njemački, s posebnim naglaskom na englesku i njemačku inačice animirane adaptacije te bajke na interaktivnom CD-ROM-u, u kojoj otkrivaju radikalne izmjene u prezentaciji kulturnih značenja koji ju bitno udaljavaju od izvornika. Nadalje, razmatraju se različiti aspekti prijevoda pojedinih bajki na njemački (Željka Matulina), talijanski (Eliana Moscarda Mirković i Lorena Lazarić), ruski (Katarina Aladrović Slovaček i Mateja Klemenčić), poljski (Karolina Szymzak), a Biljana Vidiček provela je usporednu analizu antroponima „Jaglenac“ i „Rutvica“ u prijevodima na deset različitih jezika, tj. engleski, mađarski, njemački, talijanski, ruski, češki, slovački, danski, švedski i ukrajinski.

Najveći broj priloga, čak dvanaest, donosi šesta cjelina, “Opus Ivane Brlić-Mažuranić u kontekstu hrvatske i svjetske književnosti”, među kojima je i nekoliko zanimljivih komparatističkih radova, a većina ih, kao što je vidljivo već iz naslova cjeline, nije izravno povezana s *Pričama iz davnine*. Primjerice, Andrijana Kos-Lajtman piše o trima autorskim pristupima narativizacije motiva Jaše Dubrovčanina u okviru hrvatskoga kulturnoga prostora: u povijesnoj studiji Vladimira Mažuranića, u romanu Ivane Brlić-Mažuranić iz 1937. godine i, naposljetku, u postmodernom, konceptualnom romanu Jasne Horvat *Alikvot*. Sanja Lovrić Kralj razmatra sociopolitički kontekst nastanka slikovnice *Dječja čitanka o zdravlju* iz 1927.,

čiji tekst potpisuje Ivana Brlić-Mažuranić, a ilustracije Vladimir Kirin. Međutim, nekoliko je poglavlja i ove cjeline posvećeno *Pričama iz davnine*. Jovan Ljuštanović piše o različitim kulturno-povijesnim oblicima srpske recepcije *Priča* između dvaju svjetskih ratova, i to u dva tradicijsko-identitetska okvira – jugoslavenskom i hrvatskom, tj. dvaju okvira koji se međusobno dekonstruiraju. Lepeza svježih, suvremenih čitanja autoričinih bajki nastavlja se proučavanjem njihova suodnosa s ukrajinskom dječjom književnosti nastalom početkom 20. stoljeća u poglavlju Olge Kravets, zatim promišljanjima Dubravke težak i Marine Gabelice o bajkama iz zbirke koje su nadahnule suvremene autorice Trudu Stamać, Snježanu Grković-Janović i Jadranku Klepac te su revitalizirane u njihovim djelima, te naposljetku analizom mitoloških likova kao kompozicijskih žarišta u zbirci, ali i u odabranim djelima hrvatskih prozaista, u radu Diane Zalar i Tee Sesar.

Posljednja, sedma cjelina, zaokružuje sadržaj zbornika radovima posvećenima bajci općenito, odnosno različitim modelima i pristupima žanru bajke. Zainteresirani čitatelji mogu se upoznati s analizom suvremenih bajki iz zbirke *Queer bajke* (2005.), koje se bave preispitivanjem tradicionalnih rodni uloga, a Ivana Buljubašić, autorica poglavlja, pristupa im iz motrišta rodne i *queer* teorije te feminističke kritike. Vedrana Lovrinović bavi se feminističkim bajkama suvremene argentinske književnosti. Iskra Tasevska Haeji Boshkova čitatelja (u)vodi u svijet makedonske književnosti 19. stoljeća, pokazujući na primjeru autorske bajke Marka Cepenkova složenu problematiku odnosa između autorske i usmene bajke. Intertekstualnim i interdiskurzivno-stilskim relacijama između bajke i lirске pjesme bavi se članak autorskoga trojca (Tin Lemać, Ivan Šunjić i Anita Pajević) koji u odabranom korpusu pjesama iz svjetske i domaće književnosti određuju takozvane diskurzivne otiske te utvrđuju funkciju elemenata bajke u lirskom diskursu. Vanesa Begić piše o djelovanju rovinjskoga sakupljača usmene narodne baštine Antonia Ivea uspoređujući ga s radom talijanskoga književnika Itala Calvina. Bajkovitu matricu u dvama animalističkim književnim djelima uočava Suzana Marjanić – riječ je o ilustriranim radikalno animalističkim bajkama Bernarda Jana i Zlatka Tomića, u kojima su, kako analiza pokazuje, zoetičke poruke utkane u bajkovitu strukturu. O bajkama iz perspektive bajkoterapije u poglavlju “Bajke: drugačiji oblik postojanja” govori Csill Pogány, ciljajući na danas zanemarenu iscjeliteljsku moć bajki, koje, bez obzira na to što se čini da su danas “izišle iz mode”, posjeduju terapijski učinak na čitatelje koji uđu u njihov svijet. Poetika bajke u noveli „Život je bajka“ hrvatske književnice Dubravke Ugrešić tema je istraživanja Gabriele Dobsai, koja traga za intertekstualnim značajkama i poveznicama spomenutoga djela s Carrollovom *Alicom u Zemlji Čudesna*. Na kraju, zbornik zaokružuje rad o makedonskim Pepeljagama koje se pojavljuju u bajkama Marka Cepenkova i Kuzmana Šapkareva, i to u kontekstu ženske inicijacije promatrane u suodnosu između maćehe i pastorka tj. poetike nevino progone heroine.

Naposljetku valja istaknuti i vrijedan doprinos koji pojedini autori donose u obliku dodatne opreme svojih radova, poput grafova, tablica i faksimila ilustrativnoga i likovnoga materijala.

Prikazani zbornik radova donosi raznovrsne pristupe ovom remek-djelu i otvara velik broj tema. Iako je opsežan i raznolik, upućuje na mnoge još neistražene aspekte *Priča iz davnine*, koje su, čini se, i nadalje neiscrpno nadahnuće istraživačima (dječje) književnosti. Primjerice, u njemu objavljeni radovi o prijevodima *Priča iz davnine* putokaz su kojim daljnja istraživanja trebaju krenuti kako bi se bolje razumjela i detaljnije istražila međunarodna

važnost navedenoga djela, njegovo mjesto u svjetskoj dječjoj književnosti i njegova recepcija u pojedinim ciljnim kulturama. Isto tako, ovdje objavljena istraživanja hrvatske recepcije tijekom protekloga stoljeća i utjecaja toga djela na razvoj hrvatske dječje književnosti pokazuju da se u tom području, uz prikazane, kriju još mnoge nerasvijetljene poveznice, a slično bi se moglo reći i o drugim temama i pristupima koji se pojavljuju u pojedinim poglavljima.

Zbornik je dinamična i mozaična publikacija, koja privlači raznolikošću pristupa i svježinom novih čitanja toga kanonskoga djela koje ostaje jednako živo i prisutno na hrvatskoj kulturnoj i književnoj sceni i stotinu godina nakon prvoga izdanja. Zbirka je zadržala izdvojeno mjesto i privlačnost unatoč određenim poteškoćama na koje čitatelj može naići zbog stilskoga i katkada arhaičnoga izričaja. No upravo je zbog njega to djelo Ivane Brlić-Mažuranić štivo koje može privući raznoliku čitateljsku publiku, i odrasle, i mladež, i djecu, i koje može postati zajednički prostor istraživanja, otkrivanja i živoga razgovora, poput onoga koji pred nas stavljaju urednici ovoga opsežnoga izdanja.

Do neke iduće okrugle obljetnice, za pedesetak ili stotinu godina, možda će napori neke sljedeće generacije istraživača (hrvatske) dječje književnosti rezultirati još jednim ovakvim zbornikom. Vrijeme će pokazati. No ono što u ovom trenutku sa sigurnošću možemo reći jest da će – dok se to ne dogodi – ova publikacija biti nezaobilazna referencija na putu svih iole ozbiljnijih stručnjaka čiji je znanstveno-istraživački interes usmjeren ne samo na *Priče iz davnine* i(li) Ivanu Brlić-Mažuranić, nego i na dječju književnost općenito.

Od knjiškoga moljca do čitateljskoga leptira

Anita Peti-Stantić. 2019. *Čitanjem do (spo)razumijevanja. Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti.* Zagreb: Naklada Ljevak. 318 str. ISBN 978-953-355-275-0

Davor Piskač

Knjiga *Čitanjem do (spo)razumijevanja* autorice Anite Peti-Stantić organski je dio pogleda na problematiku čitanja koji se u zadnje vrijeme sve artikuliranije formira kao epistemološki pojam: „znanost o čitanju“ (*science of reading*). Naime, nizom interdisciplinarnih znanstvenih istraživanja nedvojbeno je utvrđeno da čitanje osim snažnoga kulturnoga utjecaja *može* povećati inteligenciju onoga tko čita, no ne samo da nas čitanje čini pametnijima, nego općenito *može* učiniti mozak efikasnijim i agilnijim. Sve nam to *može* pomoći da uspostavimo bolje odnose s drugima, bolje komuniciramo i razumijemo druge. Čitanje *može* značajno smanjiti stres, *može* pomoći pri Alzheimerovoj bolesti i vrlo uspješno liječiti nesanicu. Dakle, čitanje nam *može* popraviti život.

Svim je ovim rečenicama zajednički nazivnik glagol ‘moći’ koji implicira uvjetovanost, zato što čitanje *može*, ali *ne mora* postići niti jedan od navedenih pozitivnih efekata ukoliko se ne čita na *dobar i pametan način*. Štoviše, čitanje pod prisilom ili čitanje izrazito neadekvatnoga teksta za dob, osobnost ili slično sigurno neće polučiti pozitivne efekte, nego samo one suprotne njima, a njih nitko od nas ne želi u svojem životu. Stoga je knjiga *Čitanjem do (spo)razumijevanja* izuzetno važan prinos razvoju svijesti o *dobrom čitanju* i onom čitanju koje to nije.